

POSTANOWIENIE

Dnia 28 listopada 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Maciej Pacuda

w sprawie z odwołania R.J.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału we Wrocławiu.

o odstąpienie od żądania zwrotu nienależnie pobranego świadczenia,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w dniu 28
listopada 2023 r.,

na skutek skargi kasacyjnej odwołującego się od wyroku Sądu Apelacyjnego we
Wrocławiu

z dnia 9 maja 2022 r., sygn. akt III AUa 464/21,

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,**
- 2. nie obciąża odwołującego się kosztami postępowania**
kasacyjnego organu rentowego.

M.G.

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych we Wrocławiu
wyrokiem z dnia 9 maja 2022 r., wydanym na skutek apelacji wniesionej przez
Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział we Wrocławiu od wyroku Sądu
Okręgowego – Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych we Wrocławiu z dnia
29 stycznia 2021 r., zmienił ten wyrok i oddalił odwołanie ubezpieczonego R.J. od
decyzji organu rentowego z dnia 20 kwietnia 2020 r., którą odmówiono odstąpienia
od żądania od ubezpieczonego zwrotu należności z tytułu nienależnie pobranych
świadczeń.

Ubezpieczony R.J. wniósł do Sądu Najwyższego skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 9 maja 2022 r., zaskarżając ten wyrok w całości i zarzucając naruszenie przepisów postępowania, to jest art. 316 § 1 k.p.c., a także naruszenie prawa materialnego, to jest art. 84 ust. 8 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych.

We wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący powołał się na oczywistą zasadność tego środka zaskarżenia. Jego zdaniem, Sąd Apelacyjny w ramach kontroli poprawności decyzji wydanej przez ZUS całkowicie pominął bowiem analizę niezbędnych środków utrzymania ponoszonych przez skarżącego i jego żonę, skupiając się w aspekcie majątkowym tylko na nowych zdarzeniach, zaistniałych po dacie wydania decyzji. Ponadto motywy rozstrzygnięcia Sądu drugiej instancji są nieczytelne i niejasne, gdyż opierają się zarówno na okolicznościach sprzed wydania decyzji, jak i powstałych znacznie później. Ostatecznie nie wynika z nich, czy w dniu wydania decyzji miała miejsce okoliczność stwierdzona przez Sąd pierwszej instancji, to jest brak środków na spłatę zobowiązania wobec ZUS, po pokryciu niezbędnych potrzeb skarżącego i jego żony. Badanie legalności decyzji możliwe jest tylko przy uwzględnieniu stanu faktycznego i prawnego istniejącego w chwili jej wydawania, zaś postępowanie dowodowe przed sądem jest postępowaniem sprawdzającym ustalenia organu rentowego. Tymczasem Sąd Apelacyjny oparł się na zdarzeniach zaistniałych po wydaniu decyzji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stosownie do art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne (pkt 1), istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (pkt 2), zachodzi nieważność postępowania (pkt 3) lub skarga jest oczywiście uzasadniona (pkt 4). Wypada również dodać, iż zgodnie z art. 398⁴ § 2 k.p.c., określającym wymogi formalne skargi kasacyjnej, skarga kasacyjna powinna zawierać wniosek o przyjęcie do rozpoznania i jego uzasadnienie. Należy zatem stwierdzić, że wniosek o przyjęcie

skargi kasacyjnej do rozpoznania powinien wskazywać, że zachodzi przynajmniej jedna z okoliczności wymienionych w powołanym wcześniej art. 398⁹ § 1 k.p.c., a jego uzasadnienie winno zawierać argumenty świadczące o tym, że rzeczywiście, biorąc pod uwagę sformułowane w ustawie kryteria, istnieje potrzeba rozpoznania skargi przez Sąd Najwyższy. Skarga kasacyjna nie jest bowiem (kolejnym) środkiem zaskarżenia przysługującym od każdego rozstrzygnięcia sądu drugiej instancji kończącego postępowanie w sprawie, z uwagi na przeważający w jej charakterze element interesu publicznego. Służy ona kontroli prawidłowości stosowania prawa, nie będąc instrumentem weryfikacji trafności ustaleń faktycznych stanowiących podstawę zaskarżonego orzeczenia.

Wypada także przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym stanowiskiem judykatury skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona, jeżeli zaskarżone tą skargą orzeczenie zapadło wskutek oczywistego naruszenia prawa, zaś oczywiste naruszenie prawa powinno być rozumiane jako widoczna, bez potrzeby dokonywania pogłębionej analizy jurydycznej, sprzeczność wykładni lub stosowania prawa z jego brzmieniem albo powszechnie przyjętymi regułami interpretacji (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 lutego 2001 r., I PKN 15/01, OSNAPiUS 2002 nr 20, poz. 494 oraz z dnia 17 października 2001 r., I PKN 157/01, OSNAPiUS 2003 nr 18, poz. 437) i jest możliwe do przyjęcia tylko wówczas, gdy orzeczenie jest niewątpliwie sprzeczne z zasadniczymi i niepodlegającymi różnej wykładni przepisami prawa (por. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 30 stycznia 1963 r., II CZ 3/63, OSPiKA 1963 nr 11, poz. 286). Powołanie się przez autora skargi kasacyjnej na przesłankę zawartą w art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. zobowiązuje go zatem do przedstawienia wyводу prawnego zmierzającego do wykazania kwalifikowanej postaci naruszenia przepisów prawa materialnego lub procesowego polegającej na jego oczywistości, widocznej *prima facie*, przy wykorzystaniu podstawowej wiedzy prawniczej, co daje podstawy do uznania skargi za oczywiście uzasadnioną, tj. podlegającą uwzględnieniu (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 11 grudnia 2009 r., II PK 223/09, LEX nr 585777 oraz z dnia 3 lutego 2010 r., II PK 304/09, LEX nr 602695). Innymi słowy, jeżeli skarżący powołuje się na oczywistą zasadność skargi, to powinien zawrzeć w niej wywód prawny, z którego ta oczywista zasadność będzie wynikała. Ma to być przy tym zasadność łatwo

dostrzegalna już nawet przy pobieżnej lekturze skargi (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2010 r., V CSK 459/09, LEX nr 602638).

Zdaniem Sądu Najwyższego, oceniany w niniejszym postępowaniu wniosek skarżącego nie spełnia wyżej określonych kryteriów. Zaprezentowane w tym wniosku wywody w głównej mierze nawiązują do sformułowanego w podstawach zaskarżenia zarzutu naruszenia art. 316 § 1 k.p.c. w sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych (choć bez wskazania tego przepisu w uzasadnieniu wniosku, co stanowi niewątpliwą wadę tego wniosku). Sąd Najwyższy pragnie więc wyjaśnić, że co do zasady w jego orzecznictwie rzeczywiście przyjmuje się, że do postępowania w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych nie stosuje się art. 316 § 1 k.p.c., aczkolwiek pogląd ten odnosi się w istocie do tych postępowań, których przedmiotem jest prawo do świadczeń ubezpieczeniowych. To w takich sprawach „stan rzeczy” badany jest na dzień wydania decyzji przez organ rentowy. Konwersja ta wynika z kontrolnych właściwości tego postępowania odrębnego, które wykluczają uwzględnianie zdarzeń występujących po wydaniu decyzji. Wspomniana zasada dotyczy jednak tylko decyzji deklaratoryjnych (takimi zaś są właśnie decyzje ustalające prawo do świadczeń ubezpieczeniowych lub odmawiające tego prawa). W przypadku decyzji konstytutywnych (a taką jest bez wątpienia decyzja w przedmiocie odstąpienia od żądania zwrotu należności z tytułu nienależnie pobranych świadczeń, stanowiąca wszak konsekwencję wcześniejszego prawomocnego potwierdzenia, że świadczenie zostało nienależnie pobrane, a zatem mająca prawotwórczy charakter) art. 316 § 1 k.p.c. znajduje natomiast zastosowanie. Jeśli bowiem do chwili uprawomocnienia się decyzji nie wystąpi władczy skutek (w postaci odstąpienia od żądania zwrotu lub odmowy odstąpienia), to zrozumiałe jest, że okoliczności uniemożliwiające zwrot świadczenia, powstałe wtórnie względem decyzji, powinny zostać uwzględnione. W tym bowiem wypadku sąd ubezpieczeń społecznych kontroluje nie tylko decyzję organu rentowego, ale również mający nastąpić wraz z prawomocnym wyrokiem skutek kształtujący. Uzasadnia to przyjęcie, że w przypadku postępowań odnoszących się do tego rodzaju decyzji administracyjnych, podstawą wyroku powinien być stan rzeczy istniejący w chwili zamknięcia rozprawy (art. 316 § 1 k.p.c.). Funkcja kontrolna, która w przypadku decyzji o właściwościach

deklaratoryjnych dominuje nad funkcją rozpoznawczą, w tego rodzaju przypadkach ustępuje na rzecz aspektu poznawczego. Skoro przedmiotem postępowania ubezpieczeniowego jest w tym wypadku władcze ukształtowanie sytuacji prawnej ubezpieczonego, a nie zbadanie zgodności stanowiska organu rentowego, wyrażonego w deklaratoryjnej decyzji, ze stanem prawnym już istniejącym, to jasne jest, że okoliczności powstałe po wydaniu decyzji, determinujące sytuację ubezpieczonego, muszą zostać uwzględnione przy wydawaniu werdyktu sądowego (por. szerzej na ten temat wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 marca 2021 r., II USKP 26/21, LEX nr 3146829).

Niezależnie od wyżej podniesionych argumentów, Sąd Najwyższy zauważa, że jak wynika jednoznacznie z pisemnych motywów zaskarżonego wyroku, Sąd drugiej instancji, po uprzednim dokonaniu powtórnej oceny zebranego w sprawie materiału dowodowego, poczynił własne ustalenia dotyczące sytuacji majątkowej, zdrowotnej i rodzinnej skarżącego pod kątem wystąpienia po jego stronie szczególnie uzasadnionych okoliczności jako przesłanek ewentualnego odstąpienia od żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń, które były odmienne od ustaleń Sądu pierwszej instancji. Uwzględnił przy tym w pierwszej kolejności stan rzeczy istniejący w chwili wydania przez organ rentowy zaskarżonej w sprawie decyzji (uzyskiwane wówczas dochody i stan zdrowia oraz związane z nim wydatki). Okoliczności, które wystąpiły po wydaniu tej decyzji (zawarcie układu ratalnego z organem rentowym oraz spłata kredytu hipotecznego), miały zaś charakter uzupełniający owe ustalenia i choć istotne, nie decydowały jednak samodzielnie o rozstrzygnięciu zawartym w zaskarżonym wyroku.

Kierując się przedstawionymi motywami, Sąd Najwyższy doszedł do przekonania, że skarżący nie wykazał potrzeby poddania jego skargi kasacyjnej merytorycznemu rozpoznaniu. Dlatego, opierając się na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., a w odniesieniu do kosztów postępowania kasacyjnego na podstawie art. 102 k.p.c., orzekł jak w sentencji postanowienia.

M.G.

[a!]

